

Geliş Tarihi : 24.04.2022
Kabul Tarihi: 02.12.2022

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Journal Of Modern Turkish History Studies
XXII/45 (2022-Güz/Autumn), ss. 797-822.

Araştırma Makalesi / Research Article

SOVYET VE TÜRK BASININDA İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA GERÇEKLEŞEN ADANA GÖRÜŞMELERİ (30-31 Ocak 1943)*

Vefa KURBAN**

Gülben MAT***

Öz

Birinci Dünya Savaşı sonucunda oluşturulan Versailles düzeni ile hem ekonomik hem de siyasi açıdan baskı altına alınan Almanya'da milliyetçilik ve militarizm hızla gelişmiştir. Nazi Partisinin iktidara gelmesi ve yayılcı siyaset izleyerek 1 Eylül 1939 tarihinde Polonya'ya saldırmasıyla da İkinci Dünya Savaşı başlamıştır. Dünya bu süreçte Mihver ve Müttefik Devletler olarak ikiye bölünürken, Türkiye savaş dışında kalmak istemiş ancak savaş boyunca hem Müttefiklerin hem de Mihver devletlerinin baskısı altında tutulmuştur.

1943'te Müttefikler Türkiye'nin savaş dışı kalma politikasına karşı, kendi yanlarında yer almasını istemişlerdir ve bu hususta kendi aralarında görüşmeler yapmışlardır. Bu anlamda Müttefikler ile Türkiye arasında gerçekleşen görüşmelerden birisi de Adana Görüşmesi bir diğer adı ile Adana Konferansı'dır. İngiliz Başbakanı Winston Churchill, Casablanca görüşmelerinin akabinde Türkiye'nin müttefikler tarafında savaşa girmesi için 30 Ocak 1943'te Adana'da İsmet İnönü ile görüşmüştür.

Çalışmada Sovyet ve Türk basınında Adana'da gerçekleşen bu görüşme ile ilgili yayınlanan haberlerden yola çıkılarak görüşmenin analizi yapılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sovyet Basını, Türk Basını, Adana Konferansı, İsmet İnönü, Winston Churchill.

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.

There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Prof. Dr. Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü
(vefa_rzayeva@yahoo.com), (Orcid: 0000-0002-8178-1544).

*** Dr. Ege Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü,
(gulben.mat@ege.edu.tr), (Orcid: 0000 0003-2233-2041).

**ADANA MEETING HELD DURING
THE SECOND WORLD WAR
IN THE SOVIET AND TURKISH PRESS
(January 30-31, 1943)**

Abstract

Nationalism and militarism developed rapidly in Germany, which was oppressed both economically and politically due to the Versailles order established following the First World War. The Second World War broke out when the Nazi Party came to power, followed an expansionist policy, and attacked Poland on September 1, 1939. While the world was divided into two - the Axis and Allied Powers - in this period, Turkey wanted to stay out of the war, but was kept under the pressure of both the Allies and the Axis powers throughout the war.

In 1943, the Allies wanted Turkey to abandon its policy of remaining neutral and to take their side, and both parties held talks between themselves on this issue. One of the meetings between the Allies and Turkey is the Adana Meeting, also known as the Adana Conference. Following the Casablanca talks, British Prime Minister Winston Churchill met with İsmet İnönü on January 30, 1943 in Adana to persuade Turkey to enter the war on the side of the Allies.

This study aims to analyse this event in Adana based on the news published in the Soviet and Turkish press.

Keywords: *Soviet Press, Turkish Press, Adana Conference, İsmet İnönü, Winston Churchill.*

Giriş

İkinci Dünya Savaşı'nın en önemli nedeninin aslında Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesine rağmen devam eden sorunlar olduğunu söylemek mümkündür.¹ Bu süreçte Almanya Versailles Antlaşması'nı kabul etmeyerek hızlı bir şekilde silahlanmıştır.² Bu süreçte hem ekonomik hem de siyasi açıdan baskı altına alınan Almanya Versailles Anlaşması'nı tanımadığını duyurmuş, yayılcı politikalar izlemeye başlamış, İtalya mevcut statükoyu değiştirerek, topraklarını genişletmek ve eski Roma İmparatorluğunu yeniden kurmak istemiştir.³ Almanya'daki küçük burjuvazinin gitgide fakirleşmesi, diğer yandan komünizm tehlikesine karşı gelişen Nazi rejiminin tüm dünyayı etkisi altına alma planları da yeni bir savaşın ilk adımlarını oluşturmuştur.⁴

1930'lu yılların başlarında Avrupa'da güçler dengesi değişmiş, devletler arasında ilk başta ekonomik olmakla beraber askeri ve siyasi alanda sürtüşmeler başlamıştır.⁵ İtalya ve Almanya'nın yanında Japonya'nın da yayılcı siyaset izlemesiyle bir İttifak (Mihver) oluşmuştur.⁶ Diğer tarafta ise öncelikle İngiltere ve Fransa kendi aralarında anlaşarak ve daha sonra da Sovyetler Birliği ve diğer devletlerin de katılacağı Müttefik Devletler Birliğini kurmuştur.

Hitler, 1 Eylül 1939'da savaş ilanı yapmadan Polonya'ya saldırmış ve bu saldırı ile İkinci Dünya Savaşı başlamıştır.⁷

1941 yılında savaş yeni bir evreye geçmiştir. O zamana kadar hemen hemen tüm Avrupa'yı ele geçiren Almanya ve müttefikleri 22 Haziran 1941'de Barbarossa harekatı ile Sovyetler Birliğine saldırmıştır.⁸ Bu şekilde Sovyetler Birliği de bu savaşa Müttefik Devletler Birliği içerisinde dahil olmuştur.

Almanya ve müttefikleri, savaşın ilk üç yılında Müttefik devletler karşısında büyük zaferler kazanmıştır.⁹

Türkiye, Birinci Dünya Savaşı sonrasında askeri, ekonomik ve siyasi durumunu göz önünde bulundurarak, İkinci Dünya Savaşı sırasında statükocu politika izlemeyi uygun bulmuştur. Türkiye, kendisine yönelik bazı tehlikeleri

1 Yalçın Osman, "İkinci Dünya Savaşında İsmet İnönü ve Churchill Arasında Yapılan Adana Görüşmesi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt S 47, Bahar 2011, s. 701.

2 Ömer Metin, "Romanya Arşivlerinde Adana Görüşmeleri 30-31 Ocak 1943", *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl 7, Sayı XVII, Mart 2011, s. 528.

3 Otaç Tuğrul, "İkinci Dünya Savaşında Müttefik Konferansları ve Türkiye İçin Önemi", *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Ocak 2019, s. 98.

4 Oran Baskın, *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne, Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 1: 1919-1980, İletişim Yayınları, 2013, İstanbul, s. 404-405.

5 Oral Sander, *Siyasi Tarih (1918-1994)*, İstanbul, İmge Kitabevi Yayınları, 2019, ss. 112-114.

6 Metin, a.g.m., s. 528.

7 Üçok Coşkun, *Siyasal Tarih (1789-1960)*, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınevi, 1980, s. 292.

8 Орлов А.С., Георгиев В.А., Георгиева Н.Г., Сивохина Т.А. *История России*, Москва 2013, с. 400.

9 McNeill William H., *Dünya Tarihi*, çeviren. Alaeddin Şenel, İmge Kitabevi Yayınları, 2002, s. 782.

önlemek amacıyla diğer devletlerle antlaşmalar yaparak mevcut durumunu sağlama alma yoluna gitmişse de ilerleyen süreçte, savaşa girmesi hususunda baskı karşısında kalmıştır.¹⁰ Hem Müttefik hem Mihver devletler Türkiye üzerinde baskı uygulayarak bir yandan toprak vaadinde bulunmuş, bir yandan işgal korkusu yaşatmışlardır. Özellikle Roosevelt, Stalin ve Churchill, Balkanlar'da ikinci bir cephenin açılabilmesi için Türkiye'yi kilit nokta olarak görmüşlerdir. 1943 yılında Roosevelt ile Churchill arasında gerçekleşen Casablanca Konferansı'nda Türkiye'nin de savaşa girmesi ve Balkan cephesinin açılması yönünde karar verilmiş ve bu kararın Türkiye'ye bildirilmesi için Başbakan Churchill Adana'ya gelmiş, taraflar arasında 30-31 Ocak 1943 tarihinde Mersin'in Tarsus ilçesine bağlı Yenice Mahallesinde görüşme gerçekleşmiştir. Bu görüşme tarihe Adana Konferansı ya da Adana Görüşmeleri olarak geçmiştir.¹¹ Konferansla ilgili ayrıntılar ise görüşmeler bittikten iki gün sonra haberlere yansımıştır.

Bu çalışmada, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sırasındaki dış politikası, Adana Görüşmelerine giden süreç ve Adana Görüşmelerinin içeriği hem Türk hem de Sovyet basınına¹² yansıyan haberler ele alınarak incelenecektir.

1. İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası

Türkiye Cumhuriyeti Lozan Antlaşması ile siyasi ve diplomatik varlığını kabul ettirmiş, hem savaş sonrası süreci atlarmaya hem de ekonomisini toparlamaya çalışmıştır. Türkiye'nin dış politikadaki temel prensibi ise "yurтта sulh cihanda sulh" olmuştur. Türkiye bu mevcut statükonun korunmasından yana politikalar izlemektedir.

Ancak Türkiye'nin mevcut jeopolitik konumu aynı zamanda stratejik açıdan önemi Türkiye'nin ilgi odağı olmasına neden olmaktadır. İsmet İnönü, Birinci Dünya Savaşı sonrasında alınan derslerle Türkiye'yi savaş dışında tutmak istemiştir.

Geniş bir coğrafyada cereyan eden bu harpte savaş dışında kalmak Türkiye açısından kolay değildi. Bundan dolayı savaş sırasında Türkiye'nin amacı, denge politikası izleyerek savaşın dışında kalmaktır. İkinci Dünya Savaşı yılları boyunca Türkiye sınır güvenliğini koruma endişesi yaşamıştır. Türkiye, 19 Ekim 1939 tarihinde Fransa ve İngiltere ile Üçlü İttifak anlaşmasını,¹³ 18 Haziran 1941 tarihinde Almanya ile Saldırmazlık ve Dostluk anlaşmasını imzalamıştır.¹⁴ Bu

10 Teke Cevdet, "I. Dünya Savaşı'nda Adana Görüşmeleri ve Etkileri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 9, Sayı: 45, Ağustos 2017, s. 302.

11 Armaoğlu Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, Timaş Yayınevi, 2017, s. 542.

12 Sovyet basını uygulanan sansür nedeniyle hemen hemen aynı haberleri verdiği için dönemin en prestijli gazetelerinden olan "Kommunist" gazetesindeki örnekler incelenmiştir.

13 Soysal İsmail, *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasi Andlaşmaları*, TTK, Ankara, 2000, cilt I, s.602.

14 A.g.e. s. 606.

şekilde bir anlaşma da Almanya ile SSCB arasında savaştan önce 23 Ağustos 1939 tarihinde imzalanmıştır.¹⁵ Bu antlaşma da tarihe Alman-Sovyet Saldırmazlık Paktı bir diğer adı ile de Molotov-Ribbentrop Paktı olarak geçmiştir ve 10 yıl geçerli olacak şekilde imzalanmıştır.¹⁶ Türkiye savaş başlarında İngiltere ve Fransa ile imzalamış olduğu antlaşmaya uyarken, Almanya ile siyasi ve ekonomik ilişkilerini sürdürmüştür. Böylece her iki tarafı da gücendirmeyecek tarzda bir politika oluşturmuştur.¹⁷ Savaşın ilerleyen dönemlerinde Müttefikler, Türkiye'nin üzerinde baskı uygulayarak savaşa girmesini istemişlerdir. 1943'teki Kahire Konferansı'nda¹⁸ Türkiye prensipte savaşa girmeyi uygun bulmuş, ancak askeri yetersizliğini, aynı zamanda Müttefik devletlerin söz verdikleri desteğin de yetersizliğini vurgulayarak savaşa girmeme yönündeki politikasını sürdürmüştür. Müttefiklerle askeri destek konuları hususunda anlaşamayan Türkiye, ayrıca ortaya çıkan krom meselesi ve diğer meselelerden dolayı da sorunlar yaşamış daha sonra da Almanya ile diplomatik münasebetlerini bitirmek durumunda kalmıştır.¹⁹

İkinci Dünya Savaşı'nın bitimine doğru düzenlenen konferanslarda Türkiye'nin durumu da ele alınmış ve baskıya maruz bırakılmıştır. Müttefik Devletler, Almanya'nın mağlubiyeti kesinleşince, Türkiye'ye uygulayacakları yaptırımları kendi aralarında görüşmüşlerdir. Almanya'nın yenilgisi kesinlik kazanınca Türkiye'nin Müttefiklerle birlikte hareket etmesi artık Türkiye için herhangi bir tehlike oluşturmamıştır. Türkiye, 23 Şubat 1945'te Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmiştir.²⁰

2. Casablanca Konferansı (14-24 Ocak 1943)

Almanların Müttefikler tarafından Kuzey Afrika'da yenilgiye uğratılmaları ve SSCB'deki Alman saldırıları ile yaşananlar, ABD ve İngiltere açısından yeni sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bundan dolayı 14-24 Ocak 1943 tarihinde Roosevelt ve Churchill Casablanca'da buluşup ortak çıkarları doğrultusunda görüşmeler gerçekleştirmişlerdir.²¹ Görüşmede hem diplomatik hem de stratejik meseleler değerlendirilmiştir.²²

15 Кириллов В.В. *История России*, Москва 2021, с. 515.

16 Сахаров А.Н. *История России с Древнейших времен до наших дней*, Москва, 2016, с. 660.

17 Yalçın, a.g.e. s. 701-731.

18 Kurat Yuluğ Tekin, Kahire Konferansı Tutanakları (4-7 Aralık 1943) Türkiye'yi Savaşa Sokma Girişimleri, <https://belleten.gov.tr/tam-metin-pdf/1784/tur>, (Erişim Tarihi:04.04.2022).

19 Bakar Bülent, "Reel Politğin Türk-Alman İlişkilerine Yansıması: Almanların Ülkelerine Dönmesi Ve Türkiye'de Kalanların Enterne Edilmesi (1944-1945)", *Tarih Dergisi*, Sayı 63 (2016 / 1), İstanbul 2016, ss. 89-126.

20 Özçelik Mücahit, "İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 1, Sayı 29, 2010, ss. 258-267.

21 Фалалеев П.И. "Французский Вопрос На Касабланкской Конференции (январь 1943 г.)", *Вестн. Моск. Ун-Та. Сер. 8. История*. 2014, No 3, s. 55-66.

22 Hüner Tuncer, *İsmet İnönü'nün Dış Politikası (1938-1950) İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2012, s. 111.

Başkan Roosevelt'in, görüşmeler sırasında üzerinde durduğu ilk mesele Almanya'nın hiçbir şart koşmadan teslim olması görüşüdür.²³

Churchill ise farklı bir plan çizerek, ikinci bir cephenin hem Balkanlar'da hem de Yunanistan ve Ege Adalarında açılması hususuna dikkat çekmiştir. Bu hususta da Türkiye'nin savaşa girmesini gerektirecek ortamın yaratılması, Manş Denizi'ni aşma hususunda gereken savaş hazırlıklarının yapılmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır.²⁴ Casablanca Konferansı sırasındaki "İngiliz-Amerikan Müşterek Kurmayları" toplantısında, Türkiye'nin İngiliz sorumluluk alanına bırakıldığı ve Türkiye'yi ilgilendiren bütün konuların da İngiliz idaresine bırakıldığı anlaşılmıştır.²⁵

Roosevelt'in ifadesiyle *Kayıtsız Şartsız Teslim Konferansında* sonuç olarak şu kararlar alınmıştır: Almanya'nın üzerindeki baskının arttırılması, Sicilya'ya çıkarma yapılması, İkinci cephenin Balkanlarda açılmasını sağlamak için Türkiye üzerinde baskı kurulması ve gerekli askeri hazırlıkların yapılması, Almanlar güç kaybedince Avrupa'da bir cephe daha açılması. Amaç ise öncelikli olarak Almanya, İtalya ve Japonya ile mücadele bitene kadar savaşmaktır.²⁶ Konferansta Türkiye'yi şüphelendiren kararlar arasında Müttefiklerin, Almanya teslim olana kadar savaşa devam edecek olmalarıdır. Barış görüşmelerinin Almanların kayıtsız şartsız teslim olmaları sonrasında başlayacak olması, Türk dış politika ilkelerine uygun değildir.²⁷ Zira alınan kararlar uzlaşma olasılığını ortadan kaldırmış, Almanya'nın bu savaşı kaybedeceği öngörülmüştür. Türkiye SSCB'nin Orta Avrupa'da yayılmasını durduracak tek ülkenin Almanya olduğu ihtimali üzerinde durmuştur. Türkiye ayrıca savaş sonuçlanıncaya kadar İngiltere'nin SSCB'ye destek vermesi, Türk toprakları üzerinden İngiltere ve SSCB'nin aralarında gizli bir antlaşma yapma olasılığından şüphelenmiştir.²⁸

3. Adana Görüşmeleri

1942 yılında savaşın en büyük yükü Sovyetler Birliği'nin üzerinde idi. Bundan dolayı Stalin, Avrupa'da ikinci bir cephenin açılmasını her toplantıda dile getiriyordu.²⁹

Churchill, 18 Kasım 1942 tarihinde Genelkurmay'a bir talimat göndererek, Türkiye'nin Müttefiklerle birlikte savaşa girmesi hususunda bir takım tedbirin

23 Öztoprak İzzet, "İkinci Dünya Savaşı Döneminde Adana Görüşmelerinin Siyasi Yönü", <https://atamdergi.gov.tr/tam-metin-pdf/387/tur>, (Erişim Tarihi:04.04.2022).

24 Koçak Cemil, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi 1*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015, s.145.

25 Karakaş Nuri, *Türk-Amerikan Siyasi İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2013, s.63.

26 Kocatürk Kıymet, *"İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye Üzerindeki Baskılar"*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s.57.

27 Otaç, a.g.m. s.123.

28 Akkor Nesrin, *"Türkiye'yi İkinci Dünya Savaşına Sokma Çabaları: Adana Görüşmeleri"*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, ss.115-124.

29 Bilge A. Suat, *Güç Komşuluk, Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri (1920-1964)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1992, s.166.

alınmasını istemiştir. Konu ile ilgili Başkan Roosevelt ile de görüşüp 24 Kasım'da Stalin'e bir mektup dahi göndererek fikrini açıklamıştır.³⁰

Stalin, Türkiye'nin savaşa girmesi konusunda hemfikir olduğunu belirtmiş ve bu hususta tüm imkanların seferber edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.³¹

14 Ocak 1943 günü başlayan Casablanca Konferansı'nda Churchill ve İnönü'nün Türkiye hususunda aldıkları kararı, *Türkiye'yi aktif bir müttefik haline gelmesi için gerekli zeminin hazırlanması* ibaresinden oluşmakta idi.³²

Churchill, İnönü'ye gönderdiği mektupta görüşme fikrini bildirmiş, mümkün mertebe Cumhurbaşkanı ile olmazsa da Başbakan Şükrü Saraçoğlu ile görüşmek istediğini ve hatta bu görüşmenin gizli bir şekilde olmasını arzu ettiğini vurgulamıştır.³³

İnönü de bu görüşme teklifine olumlu yanıt vermiştir. Telgraf görüşmelerinden de anlaşıldığı kadarıyla görüşme yeri olarak planlanan şehir Adana idi. Bunun sebebi olarak da hem Ankara'da yaşanabilecek güvenlik sorunu hem de zaman sorunu yaşayan Churchill'in Mısır'a yakınlığından dolayı burayı tercih ettiği yönündedir. Sonuç itibarıyla, güvenlik nedeniyle buluşma yeri olarak Adana şehri belirlenmişti ancak bu durum güvenlik için yeterli görülmemiş ve ek güvenlik önlemlerine ihtiyaç duyulmaması için de görüşmenin trende gerçekleşmesi uygun görülmüştür.³⁴

Adana'da Fransızca gerçekleşen görüşmeler iki gün sürdü, iki gün içerisinde askeri ve siyasi olmak üzere 5 farklı toplantı gerçekleştirildi. Görüşmelerin bitiminde ise gizli ve şifreli bir bildiri yayınlanması planlandı. Londra bildirinin 1 Şubat tarihinden itibaren yayınlanmasını istemiştir. Ankara ise 2 Şubat'tan itibaren bu haberi basına vermiştir.³⁵

2 Şubat 1943'te Ulus gazetesi Adana'da gerçekleşen görüşmelere yönelik haber yayınlarken, İngiliz Başvekili W.Churchill'in, İnönü tarafından kabul edildiğini ve İngiliz Majesteleri George'un dostane bir mesajını iletmiştir. Cumhurbaşkanı İnönü de bu mesaja cevaben Londra Büyükelçisini görevlendirmiştir.³⁶

Sovyetler Birliği de görüşmelere kayıtsız kalmamıştır ve Komünist gazetesi Adana görüşmeleri hakkında bilgi yayınlamıştır. Komünist gazetesinin

30 Küçük Evren, *Savaşta Diplomasi Adana-Yenice Gizli Görüşmeleri*, İstanbul, Hiperlink Yayın, 2019, s.64.

31 Winston S. Churchill, *The Hinge of Fate*, Penguin Books, 1985, ss.605-607.

32 Kocatürk, *a.g.t.* ss. 57-62.

33 Akkor, *a.g.t.* ss.115-124.

34 *A.g.t.* s.115-129.

35 *A.g.t.* s.142.

36 "M.W.Churchill İnönü'ye M.S. Kırıl Georg'un Dostane bir Mesajını Tevdi Etti", *Ulus* 2 Şubat 1943.

verdiği bilgiler doğrultusunda taraflar 30 Ocak 1943'te Adana civarında Yenice İstasyonuna yakın bir noktada, demiryolu hattı üzerinde Cumhurbaşkanlığı treninin salonunda buluşmuşlardır³⁷.

2 Şubat 1943 tarihli Tan gazetesi, İngiltere hükümetinin Türkiye'nin politikasını sempati ve anlayışla karşıladıklarını ifade ettiği habere yer vermiştir.³⁸

Yeni Sabah gazetesi de bu görüşmeyi "Mühim bir siyasi mülakat" başlığı ile vermiştir ve Churchill Milli Şefe İngiliz kralının mesajını tevdi etti ifadelerini kullanmıştır. Milli Şef ise İngiliz Kralına teşekkür mesajını Londra Büyükelçisi ile ulaştırmıştır. Aynı zamanda ABD Başkanı M. Roosevelt'e de telgraf göndererek teşekkür etmiştir.³⁹

Cumhuriyet gazetesi Churchill ve İnönü'nün Yenice'de Atatürk hattındaki vagona saat 16:00'da görüşüklerine vurgu yaparak, şunları da yazmıştır: "Mr. Churchill'i memleketimize getiren 4 motörlü liberatör uçağı, bizzat Başvekilin oğlu tarafından kullanılmakta idi".⁴⁰

Son Posta da Churchill'in bu ziyaretini duyurmuştur.⁴¹ Akşam gazetesi de haberi manşete taşımıştır.⁴²

2 Şubat 1943 tarihli Ulus gazetesi ise görüşmeye katılanların listesini tam olarak vermiştir.⁴³ Haberlere yansıyan listeden de anlaşıldığı üzere, İngiliz heyetinde asker üye sayısının çok olduğu dikkat çekmektedir.⁴⁴

Görüşmeler sonrasında taraflar ortak bir bildiri yayınlamışlardır. Bildiride; Türk yetkililerinin Türk politikasını anlattıkları ve İngiltere'nin de bu durumu anlayışla karşıladığı, Avrupa'daki durumun, özellikle Türkiye'nin ilgilendiği bölgelerde gerçekleşen süreci takip ettiğini aynı zamanda İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye'ye ne şekilde bir destek sağlanacağı hususunda mutabık kaldıkları belirtilmiştir. Bunun dışında, savaş sonrası ile ilgili meselelerin de üzerinde durulduğu ve bu konuda da görüş birliğine varıldığı belirtiliyor.⁴⁵

3 Şubat 1943 tarihli Kommunist gazetesi Churchill'in Türkiye seferinden bahsederek: "Türkiye ile İngiltere devlet yetkilileri ve müşavirler birkaç kez bir araya gelerek görüşme gerçekleştirmişlerdir. Bu görüşmelerde Türkiye tarafını Şükrü Saraçoğlu, Fevzi Çakmak, Numan Menemencioğlu, Feridun Erkin, Fasih Kayabalı, Büyük Britanya

37 Cumhurbaşkanlığı Arşivi, İsmet İnönü Kataloğu, A II, D 13, F 8. 8847-17; Erkin, 1987, s.137.

38 "Reisi Cumhur İnönü Adana'da İngiliz Başvekil Churchill ile görüştü", Tan 2 Şubat 1943.

39 "Churchill Milli şefe İngiliz kralının mesajını tevdi etti", Yeni Sabah 2 Şubat 1943.

40 "Mülakat nasıl oldu?", Cumhuriyet 2 Şubat 1943.

41 "Bay Churchill Türkiye'ye geldi", Son Posta 2 Şubat 1943.

42 "Milli Şef Adana'da Churchill ile görüştü", Akşam 2 Şubat 1943.

43 Ulus 2 Şubat 1943.

44 Bilge, a.g.e. s.168.

45 A.g.e. s.178.

tarafını ise Winston Churchill, Büyük Britanya'nın Türkiye'deki sefiri Hugh Hugessen, Dışişleri Daimi Sekreteri Sir Aleksander Cadogan ve diğerleri ... temsil etmiştir."⁴⁶

Anlaşıldığı üzere, Türkiye'nin savaş bitimi sonrası ile ilgili bazı endişeleri vardır. Churchill görüşmeler sırasında bu konuya da değinerek Türkiye'ye güven aşılamaya da çalışmıştır. Türkiye için en büyük güvenliğin de savaş sonrasında galip devletler arasında ve İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya yanında müttefik olarak yer alacağını belirtmiş olmasıdır.⁴⁷

Yine Tan gazetesinin verdiği habere göre, Adana konferansı Türk-İngiliz dostluğunu kuvvetlendirdiği için Türkiye'de mesut bir hadise olarak karşılanmıştır.⁴⁸ Aynı gazetede Londra'da yayınlanan Daily Telegraph gazetesine atfı yapılarak aşağıdaki ifadeler yer verilmiştir: "İngiltere ve Amerika bir tecavüze uğrayarak harbe sürüklenmesi halinde Türkiye'ye yapacakları yardımlar hususunda mutabaktırlar."⁴⁹

Yeni Sabah gazetesinin 3 Şubat 1943 tarihli haberinde Churchill'in beyanını yer almıştır.⁵⁰ Adana Görüşmelerinin akabinde Churchill Kıbrıs'ı da ziyaret etmiştir ve burada Türkiye ile ilişkilerine değinerek Türkiye ile münasebetlerimiz son derece dostanedir ifadelerini kullanmıştır.⁵¹

Cumhuriyet gazetesi görüşmelerin sonunda Churchill'in uçağına takılan Türk bayrağı hakkında bilgi vermiş ve bu ayrıntıya dikkat çekmiştir.⁵²

Adana görüşmesinin akabinde Ulus gazetesinde bir makale yayınlamıştır. Makalede: "Adana mülakatı, Türkiye ile İngiltere arasındaki karşılıklı itimadın ne semereli bir şekilde inkişaf ettiğini göstermek itibarıyla Türk-İngiliz ittifakının güzel bir eseri olarak kalacaktır" ifadelerine yer verilmiştir. Ayrıca, Casablanca konferansından hemen sonra Adana'da gerçekleşen görüşme İngiliz basınında yer almış, çok büyük bir ilgi uyandırmıştır.

Aynı tarihlerde Daily Telegraph gazetesi Türkiye'nin herhangi bir taarruza karşı kendini müdafaa edecek kudrette olduğunu yazarken, diğer taraftan da Rusya'nın muharebelerdeki rolüne değinmiş ve "Stalin'in adı uzun zamanlar hatırlanacak ve Rusya'da daha ziyade sevilen isim olarak kalacaktır" ifadelerine yer vermiştir.⁵³

Adana görüşmesi ile ilgili İngiliz basınında, İngiliz heyetinin Türkiye siyasetini tam bir sempati ve anlayış zihniyeti ile karşıladıklarına ve bu zihniyet ve anlayışın da *sulh ve emniyet* kelimelerinde ifadesini bulduğuna dikkat çekilmiş ve bu durum da Türkiye'nin başarısı şeklinde değerlendirilmiştir.⁵⁴

46 "Churchill'in Türkiye Devlet Hadimleri ile Danışığı", *Kommunist*, 3 Şubat 1943.

47 Bilge, a.g.e. s.175.

48 "Adana mülakatı derin akisler yaptı", *Tan* 3 Şubat 1943.

49 *Tan*, a.g.m. 3 Şubat 1943.

50 "Churchill'in Beyanını", *Yeni Sabah* 3 Şubat 1943.

51 "Türkiye ile ilişkilerimiz son derece dostanedir", *Ulus* 3 Şubat 1943.

52 "Churchill Adana'da nasıl karşılandı", *Cumhuriyet* 3 Şubat 1943.

53 "Adana mülakatı", *Ulus* 4 Şubat 1943.

54 "Ulus", a.g.m. 4 Şubat 1943.

Cumhuriyet gazetesi ise aynı tarihli haberinde İtalya tarafından ilginç bir bakış açısına yer vererek, Churchill'in amacına ulaşmadan geri döndüğünün altını çizmiştir.⁵⁵

Times gazetesi "Adana görüşmeleri Rus ordusunun zaferi ve müttefiklerin Akdeniz'de taarruz hareketlerinin Cenup-Batı Avrupa'da ve Orta Şark'ta hasıl ettiği intibai göstermektedir." şeklinde ifadelere yer verirken, Daily Telegraph ise şöyle demektedir: "Adana görüşmeleri her şeyden evvel şunu gösterir ki Birleşmiş Milletlerin zaferleri ile askeri durumda değişiklikler olmuş ve Türk hareket serbestisini mühim mikyasta arttırmıştır."

News Chronicle de başyazısında Adana görüşmelerinden bahsetmiş ve Adana görüşmelerinden sonra Türkiye'nin müttefiklerle münasebetlerinde yeni sayfa açıldığına vurgu yapmıştır.⁵⁶

Akşam gazetesi Adana görüşmelerinin dış basındaki yankılarına yer vermiştir. Buna göre: Daily Herald "Türkiye bitaraflığını muhafaza hususunda teminat almıştır" diyerek bu ziyareti önemli bir diplomasi olarak değerlendirmiştir. Türkiye'nin tarafsızlığını korumasının faydalarından bahsetmiştir. Haberde İngiltere'nin Doğu Akdeniz'de etkili olmadığı zamanlarda Almanların Türkiye üzerinden rahatlıkla geçebileceklerini fakat Türkiye'nin buna müsaade etmediğinin altı çizilmiştir. Bu durum da tabii müttefiklerin işine gelmektedir. Gazete özellikle bu hususu vurgulamıştır.⁵⁷

Buluşma ile ilgili haberi Churchill Roosevelt'e ve Stalin'e mektup yolu ile ulaştırmış ve mektupta İnönü ile "Türk ordusuna daha iyi ve daha çabuk teçhizat gönderilmesi" konusunu da görüşeceği hususunu vurgulamıştır.⁵⁸ Görüşmelerde Türk heyeti, Alman tehlikesinden daha ziyade Sovyetler Birliğinin savaş sonrası dönemde oluşturabileceği tehdidi dile getirmiştir. Churchill ise Türkiye açısından bir felakete sebep olarsa ve Türk çıkarlarıyla bağdaşmayacaksa Türkiye'nin savaşa girmesini istemeyeceğini de belirtmiştir.⁵⁹

Yukarıda da belirtildiği üzere, Churchill Adana'ya gitmeden önce Casablanca'daydı. Adana'daki görüşme sonrasında ise Kıbrıs'a, oradan Mısır'a ve Trablus'a, daha sonra Cezayir'e gitmiş ve nihayetinde Londra'ya dönmüştür. Bununla ilgili olarak Daily Telegraph şöyle diyordu: "Zafer stratejisinin temellerini bu seyahatin merhaleleri tayin ve tesis edecektir."⁶⁰

Akşam gazetesi 5 Şubat 1943 tarihinde Sovyetler Birliği'nin Adana görüşmesi hakkında yayınladığı haberlere yer vermiştir, Churchill'in Beyanatını ve Türkiye - İngiltere görüşmelerini haber olarak yayınlamıştır, aynı zamanda

55 "Ziyaretin akisleri, Cumhuriyet 4 Şubat 1943.

56 "Adana Konferansının yankıları", Ulus 4 Şubat 1943.

57 "Adana görüşmesinin akisleri", Akşam gazetesi 4 Şubat 1943.

58 Teke a.g.m. s.306.

59 Karakaş, a.g.e. s.69.

60 "İngiliz basınında Adana konferansının önemi", Ulus 5 Şubat 1943.

İngiliz basınının bu görüşmelerden duydukları memnuniyeti de sayfalarına taşımıştır.⁶¹ 5 Şubat 1943 tarihinde de Sovyet basınında benzer örnekler rastlanmaktadır.⁶²

5 Şubat Cumhuriyet gazetesinde İsveç basınının Adana görüşmeleri ile ilgili farklı yorumlarına yer verilmiştir. İsveç gazetesi Dagesposten, Türkiye ile Almanya arasındaki ilişkileri değerlendirerek: Türkiye'nin hiçbir zaman Almanya tarafından bir saldırıya veya taarruza uğramadığını ve uğramayacağını yazmakta ve aynı zamanda Türkiye ile Almanya'nın siyasi ilişkilerinin çok iyi ve dostane olduğunu vurgulamaktadır.⁶³

Reuter ajansı ise Ortadoğu'da Boğazların bekçisi olan Türkiye'nin stratejik açıdan önemine vurgu yapmıştır.⁶⁴ New York Herald Tribune gazetesi Churchill'in Türkiye ziyaretini, aşağıdaki ifadelerle kaleme almıştır. "...Alman hezimetinin başlamış olduğuna delalet eden bir hisse olarak telakki etmektedir."

Washington Post gazetesi Adana görüşmeleri hakkında: "Türkiye Cumhuriyeti'nin Mr. Churchill ile yaptığı görüşmeler hakkında mütalaa yürütürken, Ankara hükümetinin Almanlara Türkiye'nin bitarafıllığı ile oynamaya asla müsaade etmeyeceğini belirtmekte ve Büyük Britanya ile yapmış olduğu ittifaka istinaden icabında derhal harekete geçmeye hazır bulunduğunu ilave etmektedir. Şimdi Almanların doğuya yandan bir harekete teşebbüs etmesine imkan kalmamıştır. Türkler harp ateşinin artık Nazilerin aleyhine döndüğüne kanaat getirmişler ve Almanya'yı yatıştırma zarureti kalmadığını anlamışlardır."⁶⁵

Son Telgraf gazetesi "Adana mülakatının İngilizlere verdiği rahatlık" başlığı altında İngiliz ve Amerikalıların Akdeniz'de rahat bir şekilde çarpışabilmeleri için Türk tarafsızlığının önemine değinmiştir.⁶⁶ Görüşme öncesinde Churchill İnönü'ye, yazılı bir metin ile Türk Ordusu'nun modern silahlardan yoksun bulunduğunun farkında olduğunu bundan dolayı Türkiye'nin hangi sebeplerden dolayı harp dışı kalma siyaseti izlediğini de anladığını vurguladıktan sonra, Türkiye'nin savaşa girmek zorunda kalması durumunda İngiltere ve Amerika'nın Türkiye'ye 25 uçak filosu gönderebileceğinin altını çizmiştir. Bununla birlikte, savaş sonrasında ABD ve İngiltere'nin Türkiye'yi barış konferansında tam ortak olarak görmek istediklerini de belirtmiştir.⁶⁷ Churchill'in görüşme sırasında İnönü'ye takdim ettiği belgede Türkiye'nin derhal savaşa girmesini talep eden bir ifade bulunmamakta, daha ziyade Türkiye'ye temin edeceği menfaatleri göstermeye yöneliktir.

61 "Adana Mülakatı Moskova'da hiçbir tefsirde bulunulmadı, Almanya Türkiye'nin dürüstlüğüne itimat besliyor", *Akşam* 5 Şubat 1943.

62 "Churchill'in Türkiye'de Aparıldığı Danışıklara Dair", *Kommunist*, 5 Şubat 1943.

63 "Adana mülakatının akisleri devam ediyor" *Cumhuriyet* 5 Şubat 1943.

64 *Cumhuriyet*, a.g.m. 5 Şubat 1943.

65 "Adana mülakatının akisleri devam ediyor" *Cumhuriyet* 5 Şubat 1943.

66 "Adana mülakatının İngilizlere verdiği rahatlık" *Son Telgraf* 5 Şubat 1943.

67 Churchill, a.g.e. ss.613-617.

Görüşmelerde esasen Türkiye'nin harp dışı kalma durumu, Balkanlar'da ortaya çıkan durum ve Türk Silahlı Kuvvetleri'ne sağlanacak desteğe vurgu yapılmıştır.⁶⁸ Görüşmelerin sonucunda Türk yetkilileri, Sovyetlerin savaştan sonra özellikle Türkiye'ye karşı uygulayacakları politika karşısında Türkiye'nin çok daha dikkatli olması gerektiği, Sovyetlerin Türkiye'ye karşı uygulayacakları baskıdan dolayı endişe duydukları anlaşılmaktadır.⁶⁹ Sonuç olarak görüşmeler sonucunda somut bir netice ortaya çıkmadıysa da İngiltere'nin, Türkiye'nin stratejik önemini görmesi bakımından kayda değerdir.⁷⁰

Akşam gazetesi Sovyetlerle birlikte Amerika'da da görüşmelerin ne şekilde yansıtıldığını ele almıştır. Olası bir barış durumunda Türkiye'nin de diğer milletlerin yanında yer alacağını ümit ettiklerini dile getirmişlerdir.⁷¹

8 Şubat tarihinde yayınlanan Vatan gazetesinde ise "Churchill, Adana mülakatını Rusya ile mutabık kalarak mı yaptı?" sorusuna yanıt aranmış; Yunanistan'ın müttefikler tarafından yeniden işgal edilmesinin, Almanların 1941'deki işgalinden daha önemli olduğu belirtilmiştir. Müttefik güçlerin Doğu Akdeniz'de deniz hakimiyetine sahip olmalarının önemi ifade edilirken, Karadeniz'e hâkim olmanın çok daha önemli olduğu vurgulanmıştır. Karadeniz'de kuvvetli Rus donanmasının karşısında Romanya'nın küçük donanmasıyla birkaç hafif Alman gemilerinden başka bir güç olmadığı üzerinde durulmuştur. Haberde, Churchill'in Türkiye ziyaretinin, Casablanca konferansında alınan kararlarla Stalin'in aynı görüşte olduğunun ispatıdır denilirken; Rusya'ya danışılmadan Türkiye ile görüş birliği ilan edilemeyeceği, Rusya'nın batıdaki en önemli komşusunun Türkiye olduğu ve Rusya tarafından onaylanmayan hiçbir antlaşmanın yapılmayacağı üzerinde durulmuştur.

Son Telgraf, Amerikan gazetesi Herald Tribune gazetesine atıf yaparak, Roosevelt adına da söz söyleyen Churchill'in Rusya'ya danışmadan ve bu hususta tamamiyle mutabık kalınmadan Türkiye ile bir görüş birliğini ilan etmesine ihtimal verilmediğine ve Türkiye'nin aslında, Rusya'nın güneyindeki en önemli komşusu olduğuna vurgu yapmıştır ve Rusya tarafından tasvip edilmeyen hiçbir anlaşmanın yapılmayacağına ihtimal verilmediğini de belirtmiştir.⁷²

Vatan gazetesinde yer alan bir haberde ise Türkiye'nin önemine vurgu yapan İngiliz gazetesinden alıntı yapılmıştır. "Bir İngiliz gazetesi diyor ki: Türkiye, İngiliz sağı kanadı ile Rus sol kanadında dikilen bir kaledir."⁷³

68 Mustafa Aydın, "1939 - 1945 İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye," ed: Baskın Oran, *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, c.I, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.

69 Ömer Metin, "Romanya Arşivlerinde Adana Görüşmeleri 30-31 Ocak 1943", *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl 7, Sayı XVII, Mart 2011, s.532.

70 Yalçın, a.g.e. s.730.

71 "Adana Görüşmesinin Amerika'daki akisleri", *Akşam* 6 şubat 1943.

72 "Adana mülakatından evvel Churchill Rusya'ya neler danıştı", *Son Telgraf* 8 Şubat 1943.

73 "İnönü -Çörçil mülakatı etrafında tefsirler", *Vatan* 9 Şubat 1943.

Anadolu Ajansı; Alman basınının Adana'daki görüşmeleri ilk günlerde yorumlamadan yayınladığını daha sonraki günlerde ise Türkiye'nin tarafsızlığına fazlaca vurgu yapan haberlere yer verildiğini bildirmiştir. Almanya'nın Donau Zeitung gazetesinin haberine göre de "tarafsızlık Türkiye'nin şiarı olmalıdır" görüşü yer almıştır.⁷⁴ Churchill, Londra'ya döndükten sonra Avam Kamarasında bir demeç vererek savaşın genel durumu hakkında bilgi vermiştir. Esas hedefin düşman kuvvetlerine, karada, denizde ve havada büyük ölçüde ve mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde saldırı düzenlemek olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, "düşmanı Akdeniz'den Karadeniz'e kadar geniş Rus cephesinde olduğu gibi manen ve maddeten mümkün olan bütün suretlerde yıkmak ve kanatmak lazımdır" sözlerini de sarf etmiştir.⁷⁵

12 Şubat 1943 tarihli Cumhuriyet gazetesi Churchill'in beyanatını yayınlamıştır. Buna göre: "Türkiye'nin başına gaileler açmak, hiçbir surette siyasetimize dahil değildir" diyen İngiliz Başvekili, "Türkiye'den hiçbir talepte bulunmadım, Türkiye'nin başına gelecek bir felaket bütün Birleşik Milletler için de bir felaket olacaktır." ifadesini kullanmıştır.⁷⁶

Aynı tarihli Akşam gazetesinde Churchill'in şu ifadeleri de yer almaktadır: "...yalnız vereceğimiz silahlarla Türkiye'nin müdafaa kudretini azami derecede geliştirilmesini istedim."⁷⁷

Vatan gazetesi Churchill'in Beyanatına yer vererek, Churchill'in Türkiye'nin uğrayacağı her türlü felaketin İngiltere'nin de felaketi olarak gördüğünün ve Türkiye'nin Rusya ile de dostane ilişkiler kurması dileklerinde bulunduğu altını çizmiştir. Gazete haberine göre, Churchill beyanatında Türkiye ile İngiltere'nin müttefik ve dost olduklarını vurgulamıştır.⁷⁸

Son Telgraf 12 Şubat tarihli yazısında Churchill'in beyanatında Stalin'in neden konferansa katılmadığı ve aynı zamanda Sovyetlerin Avrupa'yı istila edip etmeyeceğine dair soruya cevap aramıştır.⁷⁹ Son Telgraf, Churchill'in nutkunun yansımaları ile ilgili şunlara da yer vermiştir: "Amerika'da: heyecanla karşılandı, memnunluk uyandırdı; Almanya'da: İngiltere'de Amerikan nüfuzu artıyor; Rusya'da: henüz hiçbir tefsir ve mütalaa yok" şeklinde başlık atmıştır.⁸⁰

Türkiye'nin atacağı her adım ve savaş boyunca uyguladığı dış politika Sovyetler Birliği'ni de yakından ilgilendirmiştir. Sovyet basını bu hususta haberlere de yer vermiştir.

74 "Başvekil Churchill", Cumhuriyet 10 Şubat 1943.

75 "Avam Kamarasında M. Çörçil yaptığı demeçte umumi durumu anlattı", Ulus 12 Şubat 1943.

76 "Türkiye'nin başına gaileler açmak, hiçbir surette siyasetimize dahil değildir" Cumhuriyet 12 Şubat 194.

77 "Churchill'in Beyanati", Akşam 12 Şubat 1943.

78 "Çörçil'in Beyanati", Vatan 12 Şubat 1943.

79 "Churchill'in Nutku", Son Telgraf 12 Şubat 1943.

80 "Churchill'in nutkunun akisleri, Son Telgraf 12 Şubat 1943.

Sovyet basınının önemli örneklerinden olan Kommunist daha çok Türk gazetelerinden alıntı yaparak Adana görüşmeleri hakkında neler yazıldığını yansıtmıştır. Örneğin gazetenin: 13 Şubat 1943 tarihli haberinde Ulus gazetesinin Adana görüşmelerinin çok önemli olduğunu yazdığı vurgulanmaktadır. Ayrıca: *İngiltere'nin sorumlu liderinin uluslararası olaylar hakkında müttefiklerin bakış açısını Türk temsilcilere ilettiği, buna cevaben ise Türkiye temsilcilerinin de Türkiye'nin mevkini açık ve aydın bir şekilde ortaya koyduklarını yazmaktadır.* Bu açıdan bakıldığında anlaşılan o ki, Adana görüşmesi Türkiye ile İngiltere arasındaki dostluğun bir ürünü olarak kalacak ve her iki ülke arasında karşılıklı itimadın ne şekilde arttığını ve kuvvetlendiğini gösterecektir.⁸¹

İkdam gazetesi ise bu görüşme ile ilgili Adana'da gerçekleşen görüşmelerin sadece Türkiye ile İngiltere arasındaki ilişkileri değil, aynı zamanda Türkiye ile ABD arasındaki ilişkileri de olumlu yönde etkileyeceğini yazmaktadır.⁸²

Bunun dışında dikkat çeken önemli bir husus ise Churchill'in konuşmasının büyük bir kısmının denizaltı muharebelerinin geliştirilmesine yönelik olduğu idi.⁸³

Churchill'in bu konuşması hem İngiltere'de hem de Amerika'da ilgiyle karşılandı, nutku ayrıca Türkiye'nin Londra Büyükelçisi de dinledi ve bununla ilgili haberin başlığı ise Ulus gazetesinde *Nutuk itimat havası ile dolu addediyor* şeklinde yer almıştır.⁸⁴

Daily Telegraph gazetesi, askeri harekattan dolayı Stalin'in Casablanca'ya konferansa gelmediğine değinerek bu durumun *"Birleşmiş Milletlerin planlarına ve bu planları tatbik mevkine koyma vasıtalarına malik oldukları kanaatini azaltmaz."* ifadelerini kullanmıştır.⁸⁵

Churchill'in Avam Kamarasındaki konuşmasından sonra, Casablanca Konferansında İngilizlerle Amerikalılar arasında zannedildiğinden daha büyük bir işbirliğinin olduğu anlaşılmıştır.⁸⁶

Sonuç itibariyle, Adana görüşmelerinde Türk yetkililerinin amacı, savaşa girme konusunda iyi niyet ortaya koymak, ancak savaşa katılmaya yönelik askeri hazırlık sürecini mümkün mertebe yavaşlatarak zaman kazanmaktır.⁸⁷

81 "Türkiye Matbuatı Adana'daki Danışıklar Hakkında", *Kommunist*, 12 Şubat 1943.

82 *Kommunist*, a.g.e. 12 Şubat 1943.

83 "Çörçil anlatıyor", *Ulus* 14 Şubat 1943.

84 "M. Çörçil'in nutku iyi karşılandı, Nutuk itimat havası ile dolu addediliyor", *Ulus* 14 Şubat 1943.

85 *Ulus*, a.g.m. 14 Şubat 1943.

86 "Çörçil anlatıyor", *Ulus* 14 Şubat 1943.

87 Karakaş, a.g.e. s.70.

Sonuç

1939-1945 yılları arasında gerçekleşen İkinci Dünya Savaşı, tarihteki en yıkıcı ve en kanlı savaştır. Müttefik devletlerin zaferi ile sona eren bu savaşın ağır koşullarından ve sonuçlarından yalnızca Mihver devletler değil, Türkiye örneğinde olduğu gibi, savaşa taraf olmayan ülkeler de etkilenmiştir. Savaş sonrasında Avrupa haritası yeniden çizilmiştir, Birleşmiş Milletler Teşkilatı kurulmuş, milletlerarası diyalog artmıştır. Dünya büyük bir ekonomik sıkıntı ile baş başa kalmıştır. Sıcak savaştan iki kutupluluğun hakim olduğu ve ABD ile Sovyetler arasında güç çekişmelerinin yaşandığı Soğuk Savaş dönemine geçilmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerinden ders çıkaran Türkiye, İkinci Dünya Savaşı boyunca savaş dışı konumunu korumak ve tarafsızlığını sürdürmek istemiştir. İkinci Dünya Savaşı süresince hem Mihver hem de Müttefik devletler, jeopolitik bakımdan oldukça değerli olan Türkiye'yi kendi saflarına çekmek için Türkiye üzerine yapabildikleri kadar baskı uygulamışlardır. Ancak Türkiye savaşın gidişatını yakından takip ederek doğru hamlelerle bir taraftan Sovyet tehdidine karşı İngiltere ile ittifak içerisine girerken diğer taraftan da Alman tehdidine karşı da İngiltere ve Fransa ile ittifak antlaşması imzalamıştır.

Adana Görüşmeleri, tam da Türkiye'nin savaşta tarafsız kalma kararını değiştirmek hususunda atılmış bir adım idi. Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne uyguladığı baskıyı azaltmak ve bunun için de Balkanlar'da yeni bir cephe açmak fikri ile yola çıkan Churchill, bir taraftan cephelerdeki Alman ilerlemesini durdurmak ve diğer taraftan Alman birliklerini dağıtarak kolay bir zafer elde etmeyi planlamıştır. Churchill'in bir diğer amacı da Almanların akaryakıt ikmal bölgelerinin yok edilmesi yönündedir. Bu planların uygulanabilmesi için kilit nokta Türkiye'nin savaşa Müttefik devletler tarafında katılması gerekmektedir. Churchill, Türkiye'yi kendi yanlarına çekme fikrini Casablanca Konferansı'nda Stalin ve Roosevelt'e anlatarak, bu düşüncüyü onlara da benimsetmiştir. 30-31 Ocak 1943 tarihleri arasında Türkiye'ye gelen Winston Churchill Yenice İstasyonu'nda, İsmet İnönü ile buluşarak gizli bir görüşme yapmıştır. Ancak bu görüşmeden somut bir sonuç alınamamıştır. Türkiye savaş dışı konumunu koruma konusunda kararlıydı. Türkiye, İngiltere'den Sovyetler Birliği'nin herhangi bir olumsuz politikasına karşı güvence istemiştir. Bunun karşılığında ise Churchill, güvencenin sağlamlığını savaşın bitiminde kurulacak olan milletlerarası bir örgüt gibi ileriki görüşmelere bırakmıştır. Türkiye'nin savaşa katılıp katılmaması durumu, hem Müttefikler grubunu hem de Mihver grubunu yakından ilgilendirmiştir. Görüşmelerin akabinde Mihver Devletlerin basını, Adana görüşmesini Churchill'in, *Türkiye'yi kendi davası hesabına kandırmak emeliyle Adana'ya gelmiş fakat muvaffak olamadan dönmüştür* şeklinde değerlendirirken,

Churchill, Türkiye'den hiçbir talepte bulunmadığını, Türkiye'nin başına gelecek bir felaketin bütün Birleşik Milletler için de bir felaket olacağına dikkat çekmiştir.

Türkiye'nin savaşa katılıp katılmaması ve Adana görüşmelerinin sonuçları hem Mihver hem de Müttefik Devletleri yakından ilgilendirmiştir. Bu durum da dünya basınına yoğun bir şekilde yansımıştır. Sonuç itibariyle, her ne kadar Türkiye savaş döneminde savaşın dışında kalma yolunu seçse de Batılı müttefikleri ile dengeli bir yakınlık kurmayı da hiçbir zaman elden bırakmamıştır.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi: 030102355883

II. Süreli Yayınlar

“Adana Mülakatı Moskova’da hiçbir tefsirde bulunulmadı, Almanya Türkiye’nin dürüstlüğüne itimat besliyor”, *Akşam* 5 Şubat 1943.

“Adana görüşmesinin akisleri”, *Akşam* 4 Şubat 1943.

“Adana Görüşmesinin Amerika’daki akisleri”, *Akşam* 6 Şubat 1943.

“Adana Konferansının yankıları”, *Ulus* 4 Şubat 1943.

“Adana mülakatı Çörçil krala geniş tafsilat verdi, Başvekilin Avam kamarasına avdeti sürekli alkışlarla karşılandı”, *Vatan* 10 Şubat 1943.

“Adana mülakatı derin akisler yaptı”, *Tan* 3 Şubat 1943.

“Adana mülakatı”, *Ulus* 4 Şubat 1943.

“Adana mülakatından evvel Churchill Rusya’ya neler danıştı”, *Son Telgraf* 8 Şubat 1943.

“Adana mülakatının akisleri devam ediyor” *Cumhuriyet* 5 Şubat 1943.

“Adana mülakatının İngilizlere verdiği rahatlık” *Son Telgraf* 5 Şubat 1943.

“Avam Kamarasında M. Çörçil yaptığı demeçte umumi durumu anlattı”, *Ulus* 12 Şubat 1943.

“Başvekil Churchill”, *Cumhuriyet* 10 Şubat 1943.

“Bay Churchill Türkiye’ye geldi”, *Son Posta* 2 Şubat 1943.

“Churchill Adana Mülakatını Rusya ile mutabık kalarak mı yaptı?” *Vatan* 8 Şubat 1943.

“Churchill Adana’da nasıl karşılandı”, *Cumhuriyet* 3 Şubat 1943.

“Churchill Milli şefe İngiliz kralının mesajını tevdi etti”, *Yeni Sabah* 2 Şubat 1943.

- “Churchill’in Beyanatı”, *Akşam* 12 Şubat 1943.
- “Churchill’in Beyanatı”, *Yeni Sabah* 3 Şubat 1943.
- “Churchill’in Nutku”, *Son Telgraf* 12 Şubat 1943.
- “Churchill’in Nutkunun Akisleri, *Son Telgraf* 12 Şubat 1943.
- “Churchill’in Türkiye Devlet Hadimleri ile Danışığı”, *Kommunist*, 3 Şubat 1943.
- “Churchill’in Türkiye’de Apardığı Danışıklara Dair”, *Kommunist*, 5 Şubat 1943.
- “Çörçil anlatıyor”, *Ulus* 14 Şubat 1943.
- “Çörçil’in Beyanatı”, *Vatan* 12 Şubat 1943.
- “İngiliz basınında Adana konferansının önemi”, *Ulus* 5 Şubat 1943.
- “M.Çörçil’in nutku iyi karşılandı, Nutuk itimat havası ile dolu addediliyor”, *Ulus* 14 Şubat 1943.
- “M.W.Churchill İnönü’ye M.S. Kırıl Georg’un Dostane bir Mesajını Tevdi Etti”, *Ulus* 2 Şubat 1943.
- “Milli Şef Adana’da Churchill ile görüştü”, *Akşam* 2 Şubat 1943.
- “Mülakat nasıl oldu?”, *Cumhuriyet* 2 Şubat 1943.
- “Reisi Cumhur İnönü Adana’da İngiliz Başvekili Churchill ile görüştü”, *Tan* 2 Şubat 1943.
- “Türkiye ile ilişkilerimiz son derece dostanedir”, *Ulus* 3 Şubat 1943.
- “Türkiye Matbuatı Adana’daki Danışıklar Hakkında”, *Kommunist* 12 Şubat 1943.
- “Türkiye Matbuatı Adana’daki Danışıklar Hakkında”, *Kommunist* 12 Şubat 1943.
- “Türkiye’nin başına gâileler açmak, hiçbir surette siyasetimize dahil değildir” *Cumhuriyet* 12 Şubat 1943.
- “Ziyaretin akisleri, *Cumhuriyet* 4 Şubat 1943.
- Cumhurbaşkanlığı Arşivi, İsmet İnönü Kataloğu, A II, D 13, F 8. 8847-17; Erkin, 1987: 137.
- Ulus* 2 Şubat 1943.
- Vatan* 9 Şubat 1943.

III. Kitaplar

- ARMAOĞLU Fahir (2017), *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, Timaş Yayınevi.
- AYDIN Mustafa (2014), “1939 – 1945 İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye,” ed: Baskın Oran, *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, c.I, İstanbul: İletişim Yayınları.

- BİLGE A. Suat (1992), *Güç Komşuluk, Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri (1920-1964)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- CHURCHILL Winston S., (1985), *The Hinge of Fate*, Penguin Books.
- KARAKAŞ Nuri (2013), *Türk-Amerikan Siyasi İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- КИРИЛЛОВ В.В. (2021), *История России*, Москва.
- KOÇAK Cemil (2015), *Türkiye'de Milli Şef Dönemi 1*, İstanbul, İletişim Yayınları.
- KÜÇÜK Evren (2019), *Savaşta Diplomasi Adana-Yenice Gizli Görüşmeleri*, İstanbul, Hiperlink Yayınları.
- McNEILL William H., (2002) *Dünya Tarihi*, çeviren. Alaeddin Şenel, İmge Kitabevi Yayınları.
- ORAN Baskın (2013), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne, Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 1: 1919-1980, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ОРЛОВ А.С., Георгиев В.А., Георгиева Н.Г., Сивохина Т.А. (2013), *История России*, Москва.
- SANDER Oral (2019), *Siyasi Tarih (1918-1994)*, İstanbul, İmge Kitabevi Yayınları.
- SOYSAL İsmail (2000), *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasi Andlaşmaları*, TTK, Ankara, cilt I, s. 606.
- САХАРОВ А.Н. (2016), *История России с древнейших времен до наших дней*, Москва.
- TUNCER Hüner (2012), *İsmet İnönü'nün Dış Politikası (1938-1950) İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye*, İstanbul, Kaynak Yayınları.
- UÇAROL Rifat (2015), *Siyasi Tarih (1789-2014)*, İstanbul, Der Yayınları.
- ÜÇÖK Coşkun (1980), *Siyasal Tarih (1789-1960)*, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınevi.

IV. Makaleler

- ARMAOĞLU Fahir, "İkinci Dünya Harbinde Türkiye", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 13, Sayı 02, 1958, s. 166.
- BAKAR Bülent, "Reel Politğin Türk-Alman İlişkilerine Yansıması: Almanların Ülkelerine Dönmesi Ve Türkiye'de Kalanların Enterne Edilmesi (1944-1945)", *Tarih Dergisi*, Sayı 63 (2016 / 1), İstanbul 2016, ss. 89-126.
- KURAT Yuluğ Tekin, "Kahire Konferansı Tutanakları (4-7 Aralık 1943) Türkiye'yi Savaşa Sokma Girişimleri", <https://belleten.gov.tr/tam-metin-pdf/1784/tur>, (Erişim Tarihi:04.04.2022).

- METİN Ömer, "Romanya Arşivlerinde Adana Görüşmeleri 30- 31 Ocak 1943", *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl 7, Sayı XVII, (Mart 2011), s. 528.
- OTAÇ Tuğrul, "İkinci Dünya Savaşında Müttefik Konferansları ve Türkiye İçin Önemi", *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, (Ocak 2019), s. 98.
- ÖZÇELİK Mücahit, "İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 1, Sayı 29, 2010, ss. 258-267.
- ÖZTOPRAK İzzet, "İkinci Dünya Savaşı Döneminde Adana Görüşmelerinin Siyasi Yönü", <https://atamdergi.gov.tr/tam-metin-pdf/387/tur>, (Erişim Tarihi:04.04.2022).
- TEKE Cevdet, "II. Dünya Savaşı'nda Adana Görüşmeleri ve Etkileri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 9, Sayı: 45, (Ağustos 2017), s. 302.
- YALÇIN Osman, "İkinci Dünya Savaşında İsmet İnönü ve Churchill Arasında Yapılan Adana Görüşmesi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt S 47, (Bahar 2011), s. 701.
- YAVUZ Bige Sükan, "Fransız Arşiv Belgelerinin Işığında Chester Demiryolu Projesi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı:24, 1999, ss.527-561.
- ФАЛАЛЕЕВ П.И. "Французский Вопрос На Касабланкской Конференции (январь 1943 г.)", *Вестн. Моск. Ун-Та. Сер. 8. История*. 2014. No 3, ss. 55-66.

V. Tezler

- AKKOR Nesrin, "Türkiye'yi İkinci Dünya Savaşına Sokma Çabaları: Adana Görüşmeleri", Yayınlanmış Doktora Tezi, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, ss.115-124.
- KOCATÜRK Kıymet, "İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye Üzerindeki Baskılar", Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s.57.

Extended Abstract

As is known, the problems that could not be resolved at the end of the First World War led to the Second World War. While the order that emerged following the 1919 Treaty of Versailles had repercussions in Germany, it also brought new problems.

Nationalism and militarism developed rapidly in Germany, which had been oppressed both economically and politically due to the Versailles order established following the First World War. The Second World War broke out when the Nazi Party came to power, followed an expansionist policy, and attacked Poland on September 1, 1939. While the world was divided into two - the Axis and Allied Powers - in this period, Turkey intended to stay out of the war, but was kept under the pressure of both the Allies and the Axis powers throughout the war.

The war entered a new phase in 1941. Germany and its allies, which had occupied almost all of Europe until then, launched the Operation Barbarossa and attacked the Soviet Union on June 22, 1941. Consequently, the Soviet Union entered the war on the side of the Allied Powers.

Germany and its allies achieved great victories against the Allied Powers in the first three years of the war.

Considering its military, economic and political situation after the First World War, Turkey found it appropriate to adopt a status quo policy during the Second World War. Although Turkey attempted to secure its existing situation by making agreements with other states in order to prevent dangers against itself, it was exposed to pressure to enter the war in the following process.

In 1942, the Soviet Union was bearing the greatest burden of the war. For this reason, Stalin was stating at every meeting that a second front should be opened in Europe.

Churchill sent an instruction to the General Staff on November 18, 1942, asking for some measures to be taken for Turkey to enter the war on the side of the Allies. He also met with President Roosevelt on this subject and sent a letter to Stalin to express his opinion on November 24.

Stalin was also in favour of Turkey's entry into the war and emphasized that every available means should be used to this end.

The decision taken by Churchill and İnönü regarding Turkey at the Casablanca Conference, which started on January 14, 1943, consisted of the phrase "to create a situation in which Turkey can be enlisted as an active ally".

In 1943, the Allies wanted Turkey to abandon its policy of remaining neutral and to take their side, and both parties held talks between themselves on this issue. One of the meetings between the Allies and Turkey is the Adana Meeting, also known as the Adana Conference. Following the Casablanca talks, British Prime Minister Winston Churchill met with İsmet İnönü on January 30, 1943 in Adana to persuade Turkey to enter the war on the side of the Allies.

This study aims to analyse this event in Adana based on the news published in the Soviet and Turkish press.

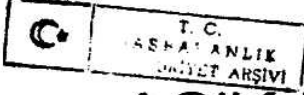
EKLER

T. C. Hariciye Vekâleti Umum Evrak Müdürlüğü		Geldiği yer : Londra	
422		Yazıldığı tarih : 11.2.1943	
252		Geldiği tarih : 13.2.1943	
C		Numarası : 65	
T. C. BAŞBAKANLIK RESMİ ARŞİVİ			
AÇIK TEL			
Hariciye Ankara			
<p>Eşvekil Lr.Churchill bu gün öğle vakti başlayıp bir buçuk saat kadar devam eden Casablanca konferansı, adına seyyahatı, avdetinde İngiliz Ordusunun Almanlardan kurtardığı ilk İtalyan şehri diye tarif ettiği Trablusgarb'i ziyareti hakkındaki nutkunu söyledi.</p> <p>Bu sırada İngiliz efkârı umumiyesini en ziyade meşgul eden Atlantik muharebesi ismini verdikleri ve Alman Tahtelbahirleri yüzünden uğradıkları nakliye gemileri ve hamuleleri kıymetli malzome itibarile ağır zayıatları olduğundan, söze buradan başlayarak bu tarzı harbin geçirdiği safahatı hülâsa ettikten sonra son iki ayda gemi zayıatının evvelkilerine nazaran en az olduğunu, keza evvelkilere nisbeten Alman Tahtelbahir zayıatının çok olduğunu, altı ay evvelkine nisbetle İngiltere'de ve Amerika'da gemi inşaatının çok ilerlemesinden bu gün bir buçuk milyon ton fazla semiye malik bulduklarını teharüz ettirdi.</p> <p>Casablanca konferansında konuşulan başlıca iki meseleden birinin Tahtelbahirlere karşı daha müessir tedbir almak, diğerinin de, sonuna muvaffakiyetli darbeler indiren müttefikleri Rusların üzerinden yükü hafifletmek için müşterek düşmanla bir an evvel karşılaşıp çarpışmayı temin edici tedbirler almak olduğunu, refakatlerinde bulunan askerî mütehassısların, politika tesiri altında kalmadan, on günden fazla feceli gündüzlü çalışarak bu maksad için önümüzdeki dokuz ay zarfında müessir olabilecek plân ve program hazırladıklarını söyledi.</p>			
Siyasi olarak da düşmanları bilâkaydıışart teslim -----			
4	030	10	235 588 3

T. C.
Hariciye Vekâleti
Umum Evrak Müdürlüğü

Geldiği yer .....
Yazıldığı tarih .....
Geldiği tarih .....
Numarası .....

-II-

AÇIK TEL

olmadıkca harbe nihayet vermemek, ve Avrupa'da harb nihayet bulduktan sonra Amerikalıların yanbaşında bütün kuvvetleriyle Japonları aynı suretle teslim mecbur edinceye kadar harbe devam etmek kararı olduğu ilâve etti.

Fundan sonra Adana ziyaretinden bahsederek hava meydanına indiği zaman Hurricane Tayyarelerini meydana dizilmiş gördüğünü, Reiscümhur Hazretlerinin Trenini de karlarla örtülü dağlar içinden minallı tırtıl gibi çıkıp geldi ifadesile edibane tasvirinden sonra, maiyyetlerinde getirdikleri Basvekil, Hariciye Vekili, Genelkurmay Başkanı ve Parti Umumi Kâtibi ile buluşup görüşdiklerini, memleketimizin en müşkül zamanlarda takib ettiği dârist siyaset ve saşlam durumu ile kendi düşmanlarının Suriye ve İrak'ı istilâlarına, bilhassa kendileri ve müttefikleri için hayat meselesi olan İrak ve İran petrollerini ele geçirmelerine mani olduğunu tebarüz ettirdi. Bu sözleri takdir sedaları ile karşılandı.

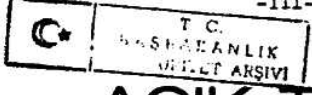
"Türk dost ve müttefiklerimizden bir şey istemedik, kendilerini tehlikeye atmak arzusunu göstermedik, çünkü Türkiye'nin tehlikeye düşmesi bizim tehlikeye düşmemiz olurdu. Türk Ordularını asrî esliha ve tehzizat ile takviye etmek imkânlarını aradık. Deniz ve kara yollarından taşıyabilecekleri kadar malzemeyi Amerikalılarla birlikde temin edebileceğimizi anlattık. Bu gün Ankara'da Türk ve İngilizlerden mürekkebe müşterek bir heyet menzil yollarının ıslahına, nakliye vesaitinin ikmaline çalışmaktadır. Bu suretle Türkiye'yi muhtemel herhangi bir taarruza karşı daha kuvvetli bulundurmamak mümkün olacaktır. Amerika ile birlikde Türkiye'ye nakledilip donatabilecekleri, istedikleri kadar esliha ve malzemeyi harbiye verebilecek vaziyetteyiz.

030	10		235	588	3	e.i.
-----	----	--	-----	-----	---	------

T. C.
Hariciye Vekâleti
Umum Evrak Müdürlüğü

Geldiği yer .....
Yazıldığı tarih .....
Geldiği tarih .....
Numarası .....

AÇIK TEL

Bu babda neşretilen müşterek komünikede beyan edilen hususattan fazla bir şey yoktur. Tefsir suretile marâ çıkarmaya çalışmak doğru değildir. Türkiye'nin şimdiye kadar sebat ile mukavemet gösterdiği yakın tehlikeler bu gün daha azalmıştır. Çünkü cerubunda ve şarkındaki dostları düşmanlarına kalebe etmiş bir vaziyettedir." dedi ve Ruslarla Türklerin en sıkı dostluk idamesine taraftar olduğunu ilâve etti.

Sözünü şimalî ve garbî Afrika'daki siyasî ve askerî vaziyete intikal ettirerek, bu darülharbde hâkim rolün Amerika'da olduğunu, kendisinin bu işde ReisiCumhur Roosevelt'in Muavinliğini memnuniyetle kabul ettiğini, her ikisinin de başlıca arzusu müttefik Orduların muzaffer olması için mahallî asayisin ve menzil yollarının mahfuz bulunması olduğunu tebarüz ettirerek diğer mesailin talî olarak kabul edildiğini söyledikten sonra İngiliz ve Amerikan siyasetçilerine, avam Kamara azalarına, nihayet her iki memleket efkârı umumiyesine hitab ederek, yukardaki kanaate mugayir olarak Fransızların iç politikalarında bir Generali diğerine karşı koymakla veya birini diğerine tercih etmekle maksadı aslî olan zaferi temine yardım etmiş olmayacaklarını, aksine hizmet etmiş olacaklarını söyledi ve mesuliyeti müteahhid olanlara emniyet ederek işi onlara bırakmalarını ve zaferi nihâlden emin olmalarını istedi ve alkışlandı.

En sonra Irak'da şimalî ve garbî Afrika'da Eihenhoover'in Başkumandanlıkta devam edeceğini, General Alexander'in onun muavinliğine tayin edildiğini, General Alepander'in yerine merkezi Kahire'de bulunan Ordu Başkumandanlığına da General Wilson'un nakledildiğini, bunun yerine de yeni bir Kumandan tayin edileceğini, Hava

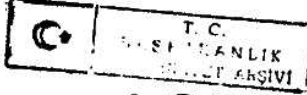
030	10		235	588	3
-----	----	--	-----	-----	---

3
/.

T. C.
Hariciye Vekâleti
Umum Evrak Müdürlüğü

№

-IV-

AÇIK TEL

Geldiği yer .....
Yazıldığı tarih 42
Geldiği tarih 252
Numarası .....

Mareşali Teddern Müttefikler hava kuvvetleri Kumandanlığına yapacağını, Amiral Cunningham'ın Bahrişefid'in şarkında da müttefik deniz kuvvetleri Başkumandanlığına tayin edildiğini, merkezi İskenderiye olan Akdeniz Donanması Başkumandanının unvanının Kızıldeniz'i de ihtiva etmek üzere Şark Donanması Kumandanlığına tahvil edildiğini anlatarak, dinleyenlere emniyet ve itimad telkin eden sözlerine nihayet verdi ve alkışlandı.

Bizzat dinlediğim Başvekil'in, ajansların metnini vereceği nutkun bir an evvel yapabildiğim ana hatlarını gösteren hülâsası yukardadır, arz ederim.

[Signature]

Rauf Orbay

030	10			235	588	3
-----	----	--	--	-----	-----	---

4